

NÉPMŰVELŐK EGYMÁS KÖLT

Magyarország szociális alkotásai

Napjaink „Sárga könyv“-e.

A múlt század derekán, 1859-ben (febr. 15.) német nyelven egy könyv jelent meg Londonban. Ezt a történelmi nevezetességű könyvet nevezték sárga fedeléről *Sárga könyvnek*, sőt ma is emlegetik ezen a néven. Széchenyi István írta, s adta ki névtelenül a Sárga könyvet. Tartalma válasz a Bach Sándor osztrák birodalmi belügyminiszter abszolút kormányzati rendszerét magasztaló, 1857-ben névtelenül megjelent *Rückblick* (Visszapillantás) című röpiratra. Azt bizonyítgatja ez a mű: milyen áldásos volt Magyarországra, hogy ugyanúgy kormányozták és igazgatták, mint Ausztriát, tehát az „összmonarchia“, Ausztria régi álma, ezzel a rendszerrel tulajdonkép megvalósult. Széchenyi könyvének címe: *Ein Blick auf den anonymen Rückblick*. (Egy pillantás a névtelen Visszapillanásra.) Soha még politikust kormányzati rendszerével együtt nem tettek nevetségesebbé, mint Széchenyi a *Blickben* Bachot és rendszerét. Gyulai Pál „skorpiókból font korbács“-nak nevezi ezt a maró gúnynyal, kegyetlen szatírával telt röpiratot. Kegyelemdöfés volt ez a Bach-rendszernek. Hatására, ha nem is az óhajtott módon, de bekövetkezett a rendszerváltozás.

A múlt század híres Sárga könyvének most párja akadt. A XX. század e Sárga könyvének címe: *Magyarország a szociális haladás útján*. Nemcsak bennünket, magyarokat tájékoztat ez a sárgafedelű könyv kormányzatunk szociális alkotásairól, hanem egyúttal visszaverése ellenségeink ránkzúdított rágalomhadjáratainak, amely szerint Magyarország nemcsak nem iparkodik szociális alkotásaival a mai korba beilleszkedni, hanem egyenesen antiszociális érületű állam. Ennek éppen az ellenkezője igaz. A trianoni „békében“ reánk erőszakolt rendelkezésektől felidézett nyomorúságunk közepett, a létünkért folytatott legnehezebb küzdelmeink idején sem szüntelt kormányzatunk szociális tevékenysége, legfeljebb a szociális haladás elé meredő akadályok miatt a tempó volt lassúbb az óhajtottnál. A jobbnál-jobb korszerű elgondolások megvalósítására irányuló vágyaktól hajtott akaratnak azonban meg kellett alkudnia a lehetőségekkel és számot vetnie államunk anyagi teljesítőképességével.

Lapozzuk végig a *Sárga könyvet*, emeljük ki belőle és sorakoztassuk itt fel azokat a részleteket, amelyek jellemzően mutatják a magyar kormányok szociális tevékenységét és a népművelés munkásait is elsősorban érdeklik.

A könyv bevezető fejezete szemléletes képből vetíti az olvasó elé a rendkívüli nehézségeket, amelyekkel a trianoni Magyarország szociális törekvéseinek meg kellett küzdenie.

A II. fejezet az általános szociális politikát ismerteti. A tisztviselőkérdés rendezéséről szólva bemutatja a szociális szempontok figyelembevételével keresztülvitt fizetésemeléseket. Az alacsonyabb fizetési csoportok illetményei nagyobb mértékben növekedtek, mint a magasabbakéi. A családi pótlék megállapítása szintén szociális alapon történt. Pl. ma egy XI. fizetési osztályú, tehát a legalsóbb csoportba sorolt tisztviselő felesége és két első gyermeke után egyenkint fizetésének 30%-át, a harmadik után 35, a negyedik után 42, az ötödik után pedig majdnem 50%-át kapja családi pótlékkul. Nagyjelentőségű az Országos Tisztviselői Betegsegélyző Alap (QTBA) megalkotása az állami tisztviselők, nyugdíjasok, özvegyek és családtagjaik gyógykezelési költségeinek részleges fedezése céljából. A tisztviselők nyugellátásában is messzemenő szociális szempontokat érvényesített az újabb rendezés.

Rendkívül fontos intézkedések történtek az ifjúság szociális gondozása terén is, pedig nehéz feladat volt a folyton növekedő számú egyetemi hallgatósról gondoskodni. 1914-ben csak 8700, 1918-ban 10.000, 1942-ben 18.000 hallgatója volt egyetemieknek. 1923-tól kormányrendelettel a záróradijából befolyó összegeket diákjóléti célokra fordítják. 1937-ben létesült a *Horthy Miklós-ösztöndj* a tehetséges

szegénysorsú diákok támogatására. Erre a célra 1943. évi költségvetésünk félmillió pengőt vett fel. Egyetemi városainkban diákkollégiumokat állítottak fel, a hallgatók létszámának szaporodásával Budapesten és Szegeden további két-két, Ujvidéken pedig egy-egy diákolthont létesített a kormány. A vallás- és közoktatásügyi minisztériumban külön ügyosztály intézi a diákszociális ügyeket. A kormány 1924-ben csak 141.500 P-t, 1943-ban pedig már 3,5 milliót fordított a diákság támogatására.

A szociális haladásnak egyik érzékeny fokmérője a népi műveltség emelkedése. A népnevelésnek és népoktatásnak nagyméretű fejlődéséről számol be a Sárga könyv. 1918-tól 1938 nyaráig a trianoni országterületen a népiskoláink száma 5584-ről 6899-re, a tanítóké 14.000-ról 20.149-re emelkedett. 1926 és 1930 között a kormány nagyarányú építkezést hajtott végre, majd a gazdasági válság miatt e téren szünet állt be, 1937-ben azonban ismét nekilendült az építés. Az utolsó tíz év alatt kétezer új tantermet és 870 új tanítói lakást építtetett a kormány. A műveltségfejlődés megmutatkozik az analfabéták számának apadásában. 1920-ban a hat éven felüliek közül 15,2% nem tudott írni és olvasni, 1930-ban már 9,6%, 1941-ben pedig a trianoni országrészben már csak 4% volt az analfabéták száma. A visszacsatolt területeken azonban jóval nagyobb az írni-olvasni nem tudók száma, s e miatt az országos átlag is kedvezőtlenebb.

Az első világháborút követő idők legnagyobb szociális alkotása a kötelező betegségi és baleseti biztosításról intézkedő 1927. évi XXI. tc. Ezt kiegészíti az 1928. évi XL. tc., amely az öregségi, rokkantsági, özvegyeségi és árvasági kötelező biztosításról rendelkezik. A ma működő különböző társadalombiztosító szervek európai színvonalon álló szolgáltatásokat nyújtanak, sőt sok tekintetben felette állanak más országok hasonló intézményeinek. Leghatalmasabb ilyen intézményünk az *Országos Társadalombiztosító Intézet* (OTI), amelynek taglétszáma 1940-ben meghaladta a 3 milliót. Nagyjelentőségű társadalombiztosító szervezet továbbá a *Magánalkalmazottak Biztosító Intézete* (MABI). Biztosítottjainak száma a különböző ágazatokban több, mint 200.000. Évi bevétele és költségvetése 20 millió körül mozog.

Ezen kívül a vasúti és hajózási vállalatok, a dohányjövődék, a postatakarékpénztár, a székesfőváros alkalmazottainak szociális gondozásáról maguk a vállalatok, illetve a város gondoskodik. Igen nagy azoknak a másféle vállalatoknak a száma, amelyeknek önálló nyugdíjpénztáruk van.

A magyar adópolitikában is a szociális szellem érvényesül. A progresszivitás (fokozatosság, haladványosság) pedig azzal jut benne kifejezésre, hogy a kisebb adózók adóterheit változatlanul hagyta, csupán a 7.000 P-nél nagyobb jövedelmek adóját emelte. A jövedelmi adók kivetésében a család népességét is figyelembe veszi a törvény, s 1940 óta a gyermekek száma szerint fokozatosan csökkentik az adót. Pl. 3.000 P tiszta jövedelemmel rendelkező adóalanyok adóterhe így változik a családi állapot szerint:

egy 30 éves nőtlen adózó adója	58,75 P
gyermektelen család adózó adója	53,25 P
egygyermekes család adózó adója	50,50 P
kétgyermekes család adózó adója	45,— P
háromgyermekes család adózó adója	27,— P
négygyermekes család adózó adója	18,— P
ötgyermekes család adózó adója	8,— P
hatgyermekes család adózó adója	adómentes.

A tulajdonosok által használt falusi házak, a kisiparosok, az új kis hasznobérlők is a legmesszebbmenő adókedvezményekben részesülnek, nemkülönben a hősi halottak után fennmaradt adóterhek törlésében, valamint a hadbavonultak adóterhei tekintetében is a legkedvezőbb elbánást alkalmazta a törvény.

Hosszú a sora azoknak a szociális szellemtől áthatott intézkedéseknek, amelyek védelmet nyújtanak a végrehajtás terén, és indokolt esetekben illetékmentesség, illetékkedvezmény nyújtásával könnyítik meg a birtokszerzést. Kamatcsökkentéssel nyújtott kölcsönök segítségével is elősegítik a birtokszerzést, s annak berendezését. A kisiparosok megerősítése és a kereskedelmi élet átállítása érdekében indított állami hitelakciók, az önállósítási és tisztviselői hitelyújtások, a lakásépítési akciók stb. mind-mind teljesen szociális szelleműek: hozzásegítik az embereket létjük megerősítéséhez, teljes boldogulásukhoz. Gondja volt a kormánynak az utóbbi években megjelent árvizektől sújtottak megsegítésére is. Ez pénz-

beli támogatással, házépítésekkel, háztartozásokkal történt. A katonai szolgálatból hazatért munkások foglalkoztatására az állami közmunkáknál nyújtott alkalmat, és támogatta a hadikölcsön miatt károsultakat. A földműveléssel foglalkozók egészségvédelmére, úgyszintén a családalapítás megkönnyítésére is történtek intézkedések. (Ingyencukor, gyermek-étkeztetés, házassági kölcsön stb.)

A kormány nagyszabású szociális tevékenységét támogatja és kiegészíti a keresztény egyházak nagyértékű munkája a szociális helyzet megjavítása érdekében. Igen jelentős továbbá derék leventefjúságunk szociális tevékenysége: minden gyűjtési mozgalomban, legutóbb a Honvédkarácsony-mozgalom lebonyolításában a legnagyobb buzgalommal működtek közre leventefjaink.

III. Nagy és nehéz feladatok előtt állott a kormányzat a mezőgazdasági szociálpolitikai kérdések megoldásában. Hazánk lakosságának 52%-a őstermelő s így a mezőgazdasági népsűrűség négyzetkilométerenkint 59 lélek volt, tehát kétszer annyi, mint pl. Dánia és Franciaország és jóval nagyobb, mint Németország mezőgazdasági népsűrűsége. Tehát kevés nálunk a föld, sok a földből megélni akaró ember. Az egymást követő kormányok minden lehetőt megtettek a földbirtokokkal kapcsolatos kérdések megoldására. A földbirtokpolitikai törvények alapján az állam 1,400.173 katasztrális holdat, magánparcellázások útján pedig 456.757 kat. holdat osztott ki. Ennek az lett a következménye, hogy nálunk a kisbirtokosok száma állandó növekedést mutat. A zsidótörvények alapján folyamatban levő birtokrendezés a fentebbi számadatokat még kedvezőbbé fogja alakítani.

Nagy veszedelmet jelentett mezőgazdálkodással foglalkozó népünkre az eladósodás. Ugyanis 1927-től kezdve a kedvező áralakulás és értékesítési lehetőség hatására gazdáink beruházás céljaira kölcsönöket vettek fel. Ennek természetesen lendületes fejlődés járt volna nyomában, ha az 1931. évi pénzügyi válság az árszínvonalat le nem süllyesztette s az értékesítést meg nem nehezítette volna. Az eladósodás miatt tömeges árverés fenyegette kisbirtokosainkat. A kormány ekkor megalkotta a „védelem” intézményét. Árverési tilalmat rendelt el a 20 holdon aluli birtokokat terhelő adósságok egy részét az állam magára vállalta, majd általánosan rendezte a gazdaadósságok kérdését. Ezekkel a szociális intézkedéseivel félmillió ember létalapját szilárdította meg s mentette meg a teljes összeomlástól.

A mezőgazdaság területén dolgozó gazdatisztek, munkások védelme sem került el a kormányok figyelmét. A munkabérek intézményes megállapítása, a munkaközvetítés korszerűsítése, az öregség, rokkantság baleset esetére szóló biztosítás megszervezése mind megalapozott szociális gondoskodás.

Az 1940. évi XXIII. tc. megalkotta az *Országos Nép- és Családvédelmi Alapot* (ONCSA). Ez nem adományokat osztogató szerv, hanem az a célja, hogy az életviszonyok megjavításával és a társadalmi kiegyenlítődés elősegítésével a szegényebb agrárnéposztályokat gazdaságilag, erkölcsileg és szellemileg felemelje s a népszaporodást előmozdítsa. E sokféle ágazó feladatok elvégzése egy külön szerv: az *Országos Szociális Felügyelőség* feladata. Az *ONCSA* egyik legfontosabb törekvése a népes és sokgyermekes családok házhoz juttatása. Eddig 5410 tágas és egészséges ház épült fel mindenütt a táj hagyományos építési módjában. Ezenkívül 194 családot segített házvételhez, 2169 családot pedig tatarozás útján juttatott jobb hajlékhoz az alap. Igyekezik a szegénysorsú sokgyermekes családokat földhöz, kis haszonbérlethez juttatni, a háziipart megszervezni, házassági kölcsönök nyújtásával a családalapítást lehetővé tenni, a gyermeknevelést segélyek nyújtásával megkönnyíteni.

Ha mindezekhez hozzávesszük a falu egészségügyi intézményeit (a zöldkeresztes gondozónők intézménye stb.), csodálattal kell adóznunk kormányzatunk iránt a mezőgazdasági nép felemelését célzó, ily sokirányú szociális alkotásaiért.

Az V. fejezet a hadbavonultak és hozzátartozóik érdekében tett intézkedéseket ismerteti. Alighogy a hadviselő államok sorába léptünk, kormányunk egymást követő rendeleteiben tette meg legmesszebbmenő intézkedéseit. A hadviseltek, hadiözvegyek, hadiárvaik részére állandó adókedvezményt biztosít, a hadviseltek állami és egyéb alkalmaztatás esetén előnyben részesülnek, a hasznot hajtó jogosítványokat (pl. a dohányárusítási jogot) is felerészben hadigondozottaknak kell adományozni. Igen nagy a száma azoknak a rendelkezéseknek, amelyek a hadbavonultak érdekeit védik. Pl. a hadbavonult lakását bérnemfizetés miatt felmondani, az ipart és kereskedelmi alkalmazottak szolgálati viszonyát felbontani nem lehet. A hadbavonultak hozzátartozói hadisegélyben részesülnek. A bevonult közalkalmazottak nem maradnak hátra a rangsorban. A katonai szolgálatban megrokkant-

tak, a hősi halottak özvegyei részére a szolgálati időre való tekintet nélkül nyugdíjat biztosít a törvényes rendelkezés, stb., stb.

A Sárga könyv befejező fejezete az ismertetett szociális alkotások alapján megállapítja, hogy Magyarország szociális állam. Összeveti ez a fejezet az utódállamok szociális intézkedéseivel a magyarországi állapotokat, s ebből kitűnik, hogy amazok mindenike hátrább áll ebben a tekintetben. Világosan meglátszott ez a tény a Felvidék, Erdély és Délvidék visszatért részein talált állapotokkal.

Ambár csak vázlatos részeket közöltünk a fentebbiekben a Sárga könyvből, de azért mégis tisztán látszik és biztosan fölismerhető a kép: *Magyarország szociális állam és határozott léptekkel járja a szociális haladás útját.* Az ellenséges hírverés rólunk terjesztett valótlan, célzatos és tárgyilagosság híján levő megállapításainak össze kell omlaniok a Sárga könyv közléseiből kirajzolódó kép előtt. Meggyőződésünk, hogy amint elcsitul a fegyverzaj és a rendkívüli időknél a fejlődést korlátozó hatása megszűnik, kormányzatunk meg fogja oldani szociális fejlődésünknek minden — ma még függő, vagy a nehéz idők miatt csak részben megoldott — kérdését és hazánk — mint annyi más téren — szociális intézményeiben is Európa első országai közé emelkedik. —th

Az andrásszállási munkatáborban

Negyven lány elindul... Ismeretlenül, csodálkozva vizsgálják egymást. De az ismeretlenség csak az első pillanatokban tart. Máris meleg kézzszorítással üdvözlöi egymást a nyiregyházi és pesti, a kolozsvári és szabadkai leány. Könnyű az összeismerkedés: közös cél lebeg előttünk, ugyanaz a tűz fűti mindnyájunk hevesen dobogó szívét: a munkaszolgálat önkéntes vállalása által a szebb és boldogabb jövő felé törekedni. Még a miként és hogyan nem világos előttünk, hiszen újoncok vagyunk csak, első táborunk felé röpit a sístergő gőzös.

Sok-sok akadályt kellett legyőznünk, míg elindulhattunk. De elhatározásunk szilárd volt, semmi hatalom nem gátolhatott többé. Tőretlen hittel, fiatalos derűlátással és lelkesedéssel, élet- és munkakedvvel vágtunk neki az ismeretlen jövőnek. Nem maraszthatott otthon az idősebbek aggodalma, féltő szeretete sem. Éreztük mindnyájan, hogy munkánkból csak jó származhatik, mert szeretettel fogtunk hozzá!

Nagy probléma volt az is, hogy az ország melyik részében felállítandó táborba kerjük magunkat. Erdélynek mindenesetre nagy vonzóereje volt, talán ide... De másként lett. Délvidékre, a visszakerült Bácskába visz benpünket a vonat. Tehát a bukovinai székelyekkel fogunk megismerkedni! Érdekes tanulmányok ígérkeznek! Megfigyelni egy népesoportot, amelyik alig egy éve van új hazájában!

Hepehupas bácskai föld. Útjelző tábla mutatja az irányt: „Andrásszállás.“ Itt töltöttünk el egy gazdag eredményekkel zárult hónapot.

A női munkaszolgálat természetesen más alapokon nyugszik, mint a férfi munkaszolgálat, noha a katonás nevelés itt sincsen kirekesztve. De munkánk teljes mértékben megfelel a női lélek adottságainak, és méginkább annak, aki tanító-női hivatásra készül. Télen még az iskola padjai közt ültünk, nyáron már benne voltunk az eleven, valóságos életben, együtt lélekzettünk a faluval, gondolatvilágunk, érzéseink egygyólvadtak az egyhónapi munkaszolgálat ideje alatt. Leereszkedtünk hozzájuk? Nem! Őket emeltük magunkhoz!

Természetesen bizalmatlansággal fogadtak. Hihetetlen volt nekik, hogy úrlányok olyan messziről eljönnek hozzájuk csak azért, hogy nekik segítve mindenféle munkát elvégezzenek. De szeretetünkkel, bizalmunkkal sikerült áthidalni az űrt és az egyszerű lelkek számára talán egy életre emlékeztetéssé tenni e néhány hetet.

Bukovinából hazatelepített székelység. Értékes, tehetséges népfaj, ha ez most nem is érzik annyira, hiszen kétszáz évig éltek román uralom alatt. Zárt tömbökben szinmagyar falvakba tömörültek, mint Andrásfalva, Józseffalva, Istensegíts, Hadikfalva, de azért némi román hatás érezhető rajtuk. Nyelvük a régi, izes székelyes magyar beszéd, kevés szóval sokat mondó. Ruhájukon is megőrizték a régi népviseleti hagyományokat, népművészetük fejlett ízlésre vall és olyan szép, hogy érdemes lenne külön is foglalkozni vele.